

вољу за исељавањем. Данашње пореске власти су неумољиве, докле су турске биле лабаве.¹⁾ Мало село Жерви никад није могло порастати због крајње сиромаштине свога становништва. Поља овог села су у северном врху островске котлине каменита, подложна плављењу и неродна. Има више од 40 год. како број домова у овом селу не може да пређе 24.

Муслимани су прави земљоделци, већина имају своје властите земље. Они земљу примитивно обделавају и вештачки наводњавају. Имају доста воћа, мало стоке; непокретни су, не одају се другим занимањима и само их верски разлози могу натерати на кретања.²⁾ У имовном погледу стоје просечно боље од масе словенских сељака. Словени су ређе чисти земљоделци, више су сточари него ратари. Кад оду из места одају се, као и Грци, занатима и трговини. Цинцари су покретни сточари: преко лета и јесени су на високим планинама, зиму проводе по ниским равницама, где нема слане и мрза, а пролеће код својих кућа. Са стоком се лако крећу прелазећи преко највећих планина и спуштајући се у приморске равнице.

Љуб. Павловић.

ИСТОРИЈА И ДУХОВНЕ ОСОБИНЕ ВАЖНИЈИХ ПОРОДИЦА

ГОЂЕВЦИ.

Гођевци су једна од најпознатијих породица у околини ваљевском и ужичком. Под овим именом се разумеју не само ваљевски Гођевци, они Гођевци, чији су потомци сишли са села у Ваљево, Београд и друга места и као трговци на далеко се прочули. У то велико браство спадају и: Гођевци у Зарубама (од њих су ваљевски и београдски), Гођевци у Пријездићима, Ристовићи у Паштрићима, Папићи у Конатицама, Бошњаци у Лелићима, Бојићи и Босићи у Златарићу, Марковићи у Јошеви, Босићи у Стапару, Пурићи у Г. Буковици, Николајевићи у Радуши, Лазаревићи у Новацима, Живковићи у Гвозденовићу и Перићи у Стублинама, све у округу ваљевском; даље Суботићи и Марковићи у Тубићима, Павловићи-Лисичићи у Косјерићима, Васиљевићи у Маковиштима, Осаћани у Г. Добрињи и Тодоровићи у Овчини, у окр. ужичком. Све су ове породице дошле заједно из једног краја — али не и из једнога села — а превео их је готово све Ђуро Гођевац, родом из Гођевића у Осату.

Кад су се у границама Карађорђево Србије почеле формирати прве власти, и кад су се колико-толико почеле сређивати економске прилике, турске власти у Босни почеле су раднике и неимаре из Осата, међу којима је у то доба био на особитом гласу Ђуро Гођевац, призивати и наређивати им да не прелазе у Србију. А кад су тих истих година таласи војничког похода војводе Милана Обреновића отпочели запљуски-

¹⁾ Прича се да је по мориховским селима увек био лакши и мањи намет него по мегленским. Данас им је најтеже то, што им се од свачега узима неки део.

²⁾ Око 1886 г. село Ослап имало је 174 кућа, а данас је спало на 153; неке су куће замрле, а нека имућније иселиле су се од 1912 г. у Малу Азију.

вати и осаћанске крајеве, Гођевац је пребродио Дрину и ставио се у редове устаника. За тим је настало поступно и тихо превођење њихових породица и насељавање по ваљевским и ужичким селима. Пре устанка Гођевац је радио по косјерским и добрињским селима, а његова браћа и сродници око Ваљева и других места. При превођењу Ђуро је пребацио породицу по породицу и слао на добро позната места. Кад је и последњег сродника преселио, пребацио је и своје и сместио их у Тубићима, у окр. ужичком. Све се ово вршило у времену од 1807. до 1811. г. У Тубићима је застао због својих сродника, које је две године раније био ту наместио.

На новом месту Гођевац није смео дуго остати, ма да је и место и његове економске прилике особито познавао. Несрећни догађаји 1813. г. натерали су га да се склони у забаченије ваљевске крајеве, и он се спусти на Ђебско Брдо у Ковачицама с намером, да сачека даљи развој догађаја. Удаљен од сваког саобраћаја и међу непознатим и ретким насељеницима, провео је тешке дане на миру. А кад се почело стишавати и на помолу биле срећеније прилике, Гођевац се спустио у село Зарубе својим сродницима, који су били раније ту дошли, и стално се насели; од њега се одвоје ваљевски и београдски Гођевци.

Пошто се настанио у Зарубама, Гођевац се по предузимачким пословима кретао по Београду и свима шумадијским већим градовима и свуда улазио у велика предузећа, правио познанства и дошао до великих зарада: тиме је својима помогао да се подигну и да се у имовном погледу одмах истакну као најимућнији у својим крајевима. И сам је био шпекулативног духа, те је и своју децу и сроднике упућивао у том правцу, насељавао их по градовима, упућивао трговини и занатима и пазио да се што боље истакну у околини.

Економско и административно средиште Осата, слабо насељеног, рударског и шумовитог краја је Сребрница. Унет много у Србију, непривлачан за нове досељенике и случајне придошлице, Осат је и своје становништво испуштао. Правци осаћанских миграција јесу ток Дрине и токови њених десних притока.

Осат је изван великих комуникација, а далеко и од свих већих политичких средишта. По изгледу земљишта и привреди налик је на наше дринске крајеве, због чега у њему није никада могло бити опште немаштине и глади, те се Осаћани нису могли ни сељакати с ових разлога. Осаћани су излазили из области као зидари и само се тако и расељавали, још згодније речено сељакали. Чак у Осат случајно пале породице нису се друкчије селиле него као зидарске. Услед заната нису се у групама исељавали него појединачно, и никад у непозната већ само у добро позната места, где је раније било све припремљено за брзу и лакшу сеобу.

Зашто су и откада су Осаћани зидари није утврђено. Зидари су Поповци у Херцеговини, Поречани у Македонији и Осаћани у Босни. Поједина зидарска насеља у разним крајевима у вези су с овим главним насељима. Свака ова група има добро смеђене области свога кретања и у тим међама своје типске грађевине, које се по другим крајевима тешко или сасвим ретко налазе. *Ј. Цвијић* је забележио да су Осаћани са својом кућом досегли до левих обала Велике Мораве.

Зидари се ради послова крећу у дружинама где их је разног доба старости и разне способности. Неимар, старешина дружине, увек је

окретнији у занату, највичнији радник, па ма био млађи од многих. Без његова знања другови се не крећу и не скупљају, као што се без њега ни послови не закупљују нити се ма какви преговори воде. Још су пре поласка свакоме одређени и посао и надница и нико то не може мењати. Морало би се нешто нарочито догодити па да се ово измени. Код својих кућа неимари се састају и договарају о времену кретања и о местима где ће се ићи на рад. Неимар једне дружине с великом муком ће ући у област рада свога земљака, па и ако мора да уђе неће то учинити без његова знања. Изабрана места не напуштају се, стари пријатељи су увек од потребе, а израђене грађевине служе као препорука и образац и месту и ближој околини.

Долазећи из године у годину у нарочити крај и његова села и градове, неимари и њихови радници саживе се с мештанима и местима и постају као једно. Из личних познанстава рађају се и пријатељства, због чега се поједини лако приволе и остану или своје млађе наговоре да остану. Тако се селе Осаћани, идући у добро позната места, где су се до тога времена дуго задржавали. По овим селима остају они, који нигде ничега немају у својим местима, или они који појевтино дођу до добрих имања. Чувена су преговарања и погађања ових радника: да се одлуче на сеобу мора се много речи потрошити. При оваквим преговорима сви раде, говоре и доводе до резултата. Исти су такви при пословним погодбама и уговорима, где се слабо води рачуна о времену колико треба све предвидети. Је ли се привело крају, не требају писмени уговори нити друге какве обавезе.

Насељени Осаћани као да се најлакше прилагођавају околини. Изгледа као да не воле своја места, пошто о њима не говоре и не желе да их виде. Они као постарији напуштају своја огњишта те је природно очекивати да ће изближе упознати своју децу са својим старим местима. Међутим, многи од ових досељеника зову се Осаћанима у трећем и четвртном колону, а незнају одкуда им је то име. Неки опет причају о претцима зидарима, а незнају одакле су досељени. Кад се настане у каквом селу, обично су новчанији, умешнији и окретнији, због чега брзо излазе на површину као имућнији и истакнутији сељаци. Највише пазе на то, да им и деца таква остану иза њихове смрти. И отуда нема нигде случаја да по два-три узаступна осаћанска колена нису пример и углед свога села и околине. Зарупски Гођевци, данас већ у трећем колону, још су најимућнији и најистакнутији грађани целе своје општине. Ово је исто код свих њихових сродника, поменутих у почетку. Познато је да се Осаћани не натурају никома за власт нити се сами ожимају. Ко је један пут преварио Осаћанина и приволео га да се прими власти, други пут то неће моћи урадити: Осаћанин ће бегати и никад никога неће више помагати.

Осаћани су зидари само дотле док су живи они који су досељени. Чак и они који су дошли куповином до имања кидају са зидарством још првих дана и на први поглед изгледа да се никад нису ни бавили таквим предузећима. Нема примера да је ма који насељеник из Осата оставио својим потомцима у наслеђе зидарство. Међу пријездичким Гођевцима било је увек сиромашних, али никад није било зидара, а било је свих других занатлија.

Осаћани су Бошњаци, мада нерадо себе називају тим именом. За свој Осат веле да је „Мала Србија“ и да нема ничега с Босном. Код

њих у ствари нема ничега што би их одвајало од Бошњака. Важне душевне особине: поверљивост, спорост у одлучивању, тромост у покретима и претерана упорност јесу особине услед којих су најсличнији Бошњацима. Преговарајући с њима треба много говорити, имати много стрпљења и истрајности, а нимало пргавости. Прекинете ли преговоре, треба времена да их наставите. При погодби с њима морате се чудити њиховој говорљивости, која је далеко од речитости а није ни брбљивост. У свима покретима су спори и тешки, и пада у очи као да намерно желе да брзином не изазову какву пометеност док не би увидели оно што им треба знати. С нарочитом врстом пипавости улазе у предузећа, и као правило им је да не исклизну и не ударе уназад у кући и пословима.

У средовечним годинама Осаћани су врло активни. Сва активност траје највише 10—12 година, за које се време израде, прочују и клону, па се сасвим тихо и без икаквих потреса повлаче у миран живот. Највећу бујност имају од 32—43 године. Ниједна њихова особина није јаче испољена на њиховим потомцима од ове. И ако после дуже живе, и ако се кућа и сва радња отпавља на њихово име, нема примера да они понова устану и прихвате радове. По селима и градовима често се сретају осаћански неимари или њихови радници, који су наједанпут напустили посао, и ако им ни здравље ни године нису на сметњи.

Своје воле, али се једни другима не натурају. Избегавају да су једни другима на досади и гледају да им се ништа не пребаци. Радо се хвале својима, уздижу их и онда кад су од њих далеко и готово их не познају. Ако ко оде у свет и тамо се прочује, и ако је познат међу својима, ретко је у макаквој вези с њима. Гођевци не знају за своје где су и шта су; неки су и помрли а нису се видели, мада су у једној кући рођени и одгајени. Има примера да отац пошље дете у свет, умре и не види га.

Међу Осаћанима никад није могло бити хајдука и јатака. Они су врло бојажљиви и суревњиви на своје стање, па су се нерадо упуштали у хајдучке и јатачке послове и нису желели ни да су у сродству с таквим породицама. За славу или част, за сјај оружја они нису хајдуковали. За њих је дика пун амбар и тор, па ма ишли и у лошијем оделу. Ова им особина долази и отуда што не воле новачења ни на ком пољу. Увек бегају и клоне се оних, којих причају о новинама и желе да их унесу. Међу овим нашим суграђанима пре ћемо наићи на конзервативније него на револуционарне елементе.

Љуб. Павловић.

ТЕРМИНОЛОГИЈА

ГЕОГРАФСКИ ТЕРМИНИ ИЗ ЦРНЕ ГОРЕ

1. Геоморфолошки термини.

Андрак је рупа или јама, дубока око 1 метар.

Бором се зове у Брелицама кршевита јама са плитким дном.

Брбуљач или *брбуљач* је обли камен; брбуљаст и брбуљаст значи обао.